

Meer zorg voor ziel nodig in de gezondheidszorg

Engelen bestaan

In de gezondheidszorg is geen ruimte voor het hart en de ziel. Hoe van het ziekenhuis een waardiger en menselijker plek te maken, waar naast het verstand en de techniek ook het gevoel en de spiritualiteit aan bod komen? Dat was de kernvraag op de conferentie 'The hospital as a temple'.

"Eens vertelde iemand me dat honderden genezings-engelen zich verzamelen voor de ingangen van onze ziekenhuizen, maar door de rationaliteit van de mensen die er werken en door de materialistische vormen van onze architectuur kunnen ze niet naar binnen om de zieken te helpen," zo leidde architect Ton Alberts zijn betoog in. Hij was de laatste spreker op de conferentie "The hospital as a temple". Stuur een cynische journalist naar een conferentie met zo'n titel en je krijgt geheide vernietigend verslag over zweverige New Age-toestanden en mensen die niet met beide benen op de grond staan. Dat viel hier echter reuze mee. De ongeveer honderdvijftig aanwezigen hadden niets zweverigs. Als arts, verpleegkundige, specialist of therapeut kunnen ze zich dat in de dagelijkse praktijk niet eens veroorloven. Wat hen dat weekend in Noordwijkerhout samenbracht was de overtuiging dat de gezondheidszorg zich in een crisis bevindt, een crisis die iemand illustreerde met een anekdote. Twee artsen, waarvan een van Chinese afkomst, werken op een intensive care. De eerste arts bekijkt als hij de afdeling betreedt eerst de apparatuur om te controleren of het goed gaat met de patiënt. De 'Chinees' daarentegen kijkt altijd eerst naar de patiënt en daarna pas naar de apparaten. Moraal van dit verhaal: de geneeskunde heeft zich deze eeuw weliswaar hoog ontwikkeld, maar heeft daarbij de ziekte volkomen geïsoleerd van het individuele leven. Er wordt niet voor de hele mens gezorgd, maar slechts voor zijn lichaam of een deel daarvan. In het moderne ziekenhuis overheersen vooral de technologie en het geld, voor het gevoel en de spiritualiteit is geen plaats. En dat terwijl juist in het ziekenhuis vaak de meest *sacred* gebeurtenissen van een mensenleven plaatsvinden: geboorte en dood.

Bevalling

Waar de dood zoveel mogelijk wordt weggemoffeld, wordt de bevalling gezien als een ziekte, die in een ziekenhuis moet worden behandeld met behulp van allerlei apparatuur. Iemand die dit bestrijdt is gynaecoloog en verloskundige Bart van der Lugt, werkzaam in het Haarlemse Kennemer Gasthuis. Zijn betoog begon visueel. De Rotonde-zaal van het Leeuwenhorst Congres Centrum werd omgetoverd in een bioscoop en de aanwezigen werden getraakteerd op een stukje *Lion King*, de scène waarin het pasgeboren leeuwje aan het dierenrijk wordt getoond, terwijl het lied *The Circle of Life* weerklinkt. Toen de lichten weer aan gingen, liet Van der Lugt op het podium zijn emoties de vrije loop. "I'm so moved," snikte hij. En toen hij zich had hersteld: "Thank you for sharing this." Even dacht de cynische journalist toch nog stof te hebben gevonden voor een zuur stukje, maar gelukkig verviel Van der Lugt daarna niet meer in de rol van een Amerikaanse *televisedominee*.

"Ik ben niet tegen technologie," zei Van der Lugt. "Het is een groots geschenk. Maar ik vind dat je het niet moet gebruiken als het niet nodig is. En bij een bevalling is het vaak niet nodig. Bederf het moment niet met bijvoorbeeld een infuus. Je moet wel je verantwoordelijkheid nemen als verloskundige, maar je moet zo min mogelijk ingrijpen. Zo kun je een *sacred place* creëren, waar de *sacred* gebeurtenis kan plaatsvinden." Volgens Van der Lugt moet de bevalling worden gezien als een *gezond* moment in het leven van de vrouw. Hij illustreerde zijn werkwijze aan de hand van een reeks bevallingsdia's, waarop de kille medische sfeer inderdaad geheel ontbrak.

Wandelgangen

De kritiek op de hedendaagse gezondheidszorg was vooral in de wandelgangen te beluisteren. Een docent verpleegkunde vond het schandelijk dat

er nog steeds veel bejaarden alleen dood gaan in de verzorgings- en verpleeghuizen. Iemand anders wond zich op over de IC's die volgestouwd worden met apparatuur die sterke magnetische velden verspreidt, terwijl volgens hem bekend is dat die velden een negatieve uitwerking hebben op mensen. Ook over de 'kleine' ongemakken werd geklaagd, zoals: waarom kan in veel ziekenhuizen niet het raam open voor wat frisse lucht?

Het echtpaar Gawler vindt vooral de wijze waarop patiënten worden behandeld veel te eenzijdig. De voormalige veearts Ian Gawler kreeg twintig jaar geleden te horen dat hij nog twee weken te leven had. Hoe hij de kanker overwon heeft hij beschreven in twee boeken. Samen met zijn vrouw Grace zet hij zich nu in voor mensen met kanker. Hoop is de sleutel tot succes, meent hij. "Veel patiënten beginnen vaak met de hoop op pure fysieke overleving, de hoop om terug te keren naar 'zoals het allemaal was'. Maar vaak is op het levenspad een breder soort hoop nodig, de hoop van nieuwe mogelijkheden en uiteindelijk de hoop op het ondergaan van onze eigen waarheid."

Grace Gawler, plantkundige en schrijfster van een boek over borstkanker, had ooit twee interesses: diergeneeskunde en kankeronderzoek. "Dus gaven de engelen me een veearts met kanker," grapte ze. Haar bezwaar tegen de reguliere geneeskunde is dat de mens wordt gezien als een verzameling cellen, terwijl het juist om de eigenaar daarvan - de mens, de persoon - gaat. Die wordt geheel vergeten. "De patiënt zelf is de meest verwaarloosde hulpbron. Het is juist de patiënt zelf die voor de genezing zorgt," aldus Gawler. Grace en Ian Gawler hebben inmiddels met zo'n tienduizend kankerpatiënten gewerkt. Een van de technieken die ze toepassen is meditatie, het liefst samen met een partner. *Possibility thinking* en stilte zijn daarbij de sleutelbegrippen.

"De patiënt zelf is de meest verwaarloosde hulpbron. Het is juist de patiënt zelf die voor de genezing zorgt"

"Wat wij doen is geen New Age," aldus Gawler. "Sinds wanneer zijn zorg, liefde, compassie en kameraadschap alternatief?"

Organisch

Ook aandacht voor het ziekenhuis als gebouw was er. "Een tempel is een plek waar het koninkrijk der mensen en het koninkrijk der engelen elkaar ontmoeten en samenwerken," zo zei 'organisch' architect Ton Alberts. In een ziekenhuis gebeurt dat niet, want daar komen geen

noemt. Dat hij geen (halve) cirkels gebruikt heeft overigens een nogal prozaïsche reden: ronde vormen maken is duur.

Een officieel onderzoek naar het ziekteverzuim in zijn 'organische' gebouwen, die overigens maar drie procent duurder zijn dan de reguliere 'blokkendozen', is er nog niet geweest, maar één onderzoek spreekt van een daling van twintig procent. Alberts' werkwijze lijkt uitermate geschikt voor ziekenhuizen. Iemand op- perde zelfs dat de *unreasonable* vormen

met meer respect behandelen. Het was een boodschap die vaker was te horen die dag: als je iets wilt veranderen, moet je bij jezelf beginnen.

Therese Schroeder-Sheker, een vrouw met de uitstraling van iemand die niets meer kan gebeuren, ging harp en middel-eeuwse muziek en *monastic medicine* studeren en werd steeds vaker gevraagd om stervenden bij te staan met haar harpmuziek en gezang. Inmiddels heeft zij aan de School of Music-Thanatology in Montana al veertig studenten opgeleid die hetzelfde doen. Zij hoopt dat steeds meer mensen in de Westerse wereld op een waardige manier zullen kunnen doodgaan. "Het gaat erom dat je van het ziekenhuis een tempel maakt, een *sanctuary for completion*, in plaats van een *holding tank for statistics*." Hoe dat te bereiken, daar zijn vele manieren voor, zei ze bescheiden. "Dit is er slechts één van." De diaserie die volgde maakte iedere verdere uitleg overbodig. Volgens Schroeder-Sheker willen mensen vaak geen euthanasie meer als hun sterven op deze wijze wordt begeleid.

De harpmuziek moeten we overigens niet zien als entertainment, zo bereidde zij de zaal voor op een demonstratie. "Het is contemplatieve muziek met een medische applicatie, muziek die intimiteit en eerbied schept. Het is muziek die tot naaktheid is gestript en veel herhalingen bevat. Sommigen van jullie zullen misschien in slaap vallen." Vervolgens nam de prachtige verschijning plaats achter de harp en werd de ronde zaal, die door de kleurige glas-in-lood-ramen toch al iets had van een tempel, gevuld met muziek zo bloedstollend sereen dat het applaus na afloop lange tijd uitbleef. De aanwezigen hadden een engel aan het werk gezien, en daar wordt een mens bijzonder stil van.

Igor Znidarsic

De geneeskunde heeft zich deze eeuw weliswaar hoog ontwikkeld, maar daarbij heeft zij ziekte volkomen geïsoleerd van het individuele leven

engelen. Om die toe te laten is een holistisch benadering van de gezondheidszorg nodig. Volgens Alberts, vooral bekend van het ING-gebouw in Amsterdam, zit in de meeste gebouwen alleen verstand, en geen hart. "Natuurlijk hebben we ook het hoofd nodig, om omstandigheden te analyseren en oorzaak en gevolg te berekenen, maar om helemaal te begrijpen, om de zaken samen te brengen in een totaliteit, hebben we de benadering van het hart nodig."

Hij tracht dan ook te bouwen in een natuurlijker en spiritueler vorm. Doordat hij in zijn ontwerpen de natuur integreert, hebben zijn gebouwen nooit de vorm van blokken. De natuur is immers door engelen geschapen en die maken geen vierkante vormen en rechte lijnen. Alberts doet dit alles om bij te dragen aan de schoonheid, die hij "de gezamenlijke creatie van engelen en mensen"

herstel kunnen stimuleren. Maar een verzoek om een 'organisch' ziekenhuis te ontwerpen heeft Alberts nog niet gehad.

Haast

Een verpletterende indruk liet Therese Schroeder-Sheker achter. Zij werkte ooit als ziekenverzorger in een geriatrisch verpleeghuis. "Tijd was geld en iedereen had altijd haast," vertelde ze. Bij overlijden van bewoners waren haar instructies dan ook: ogenblikkelijk in een *body bag* stoppen, afvoeren en de kamer steriliseren. "De dood was slechts een economische activiteit. Het dode lichaam was niet meer dan een nummer." Zij kon hier niet mee leven en besloot het anders te doen, met het risico van ontslag. Als iemand op zijn sterfbed lag, hield zij voortaan zijn of haar hand vast en begeleidde het sterven met Gregoriaans gezang. Tot haar verbazing gingen ook haar collega's, en zelfs de artsen, de dood